

تحلیل گنتمان انتقادی و علوم شناختی

چشم اندازهای نوین پیرامون گنتمان مهاجرت

نویسنده:

کریستوفر هارت

مترجمان:

دکتر مسعود دهقان

اسدیار: شناسی دانشگاه کردستان

شتر فردوس آفاگل زاده

استاد زبان شناسی دانشگاه تربیت مدرس

دکتر بهروز وهابیان

دانش آموخته دکتری زبان شناسی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

میرشناسه	هارت، کریستوفر، Haslam, Christopher
عنوان و نام پدیدآور	تحلیل گفتمان انتقادی و علوم شناختی: پیشانی‌های نوین پیرامون گفتمان مهاجرت / نویسنده کریستوفر هارت؛ مترجم حسن دهقان، بهناز وهابیان؛ ویراستار و ناظر علمی فردوس آغاگل‌زاده.
مشخصات نشر	تهران: نشر نویسه پارس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۳۸۰ صفحه
شابک	۹۷۸-۶۶۶-۹۶۶۹-۱۷-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	Critical discourse analysis and cognitive science: new perspectives on immigration discourse, 2015
عنوان دیگر	چشم‌اندازهای نوین پیرامون گفتمان مهاجرت.
موضوع	گفتمان انتقادی Critical discourse analysis
موضوع	دستور زبان‌شناختی Cognitive grammar
موضوع	مهاجرت -- پخش مطبوعاتی Enigration and immigration -- Press coverage
شناسه افزوده	دهقان، مسعود، ۱۳۵۷ - مترجم
شناسه افزوده	آغاگل‌زاده، فردوس، ۱۳۳۵ - مترجم
شناسه افزوده	وهابیان، بهناز، ۱۳۵۲ - مترجم
رده بندی کنگره	۳۱۳.۴۳۰۲/۱۷ت ۳۱۳.۴۳۰۲
رده بندی دیویی	۳۰۱/۴۱
شماره کتابشناسی ملی	۵۶۳۵۲۳۸

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Critical Discourse Analysis and Cognitive Science

New Perspectives on Immigration Discourse

©Christopher Hart 2010

نویسندگان: کریستوفر هارت Christopher Hart

مترجمان: مسعود دهقان، فردوس آقاگل‌زاده، بهناز وهابیان

طراح جلد، گرافیک، ناظر فنی هنری: محمد محرابی

صفحه آرای: محمد محرابی

ناشر: نشر نویسه پاریس

فتراد شارات: ۵۳۲۴۶-۷۷۰۲۱

فرداد ماه: ۲/ ۷۶۶۱۰-۲۱

سازمان پیا: ۵۵۴۱۴۲-۵۵۴۵۵۴۳۰۰۰

وبگاه: www.neveesah.com

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۱

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۹-۶۶۴۹-۱۷-۶۲۲-۲۸

چاپ و صحافی: روز

قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به «نشر نویسه پاریس» است.

تکثیر و انتشار این اثر با قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی

ممنوع و مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

مجموعه	شماره
۸۹	۹

گفتمان در گستره مفهومی خود، مخصوصاً در بیانی غیرفنی، تنها به معنای گفتگو و محاوره ایست که بین دو یا چند نفر به طور همزمان در جریان است که می‌توان آن را به نوبه خود نوعی آموزش به حساب آورد. شاید بر همین اساس بتوان واژگانی همچون سمینار، سخنرانی، خطابه، موعظه و امثال آن را نوعی گفتمان به حساب آورد. گفتمان را اگر چه برای اولین بار استاد چامسکی، زلیگ هریس، در مقاله خود با عنوان «تحلیل گفتمان» در سال ۱۹۵۲ در مجله زبان به کار برد، اما خود واژه گفتمان از قدمت والایی برخوردار است، به گونه‌ای که می‌توان به قرن هشتم میلادی، قرن دوم هجری قمری، یعنی زمانی که محمد بن عمر و بن عثمان بن قنبر ملقب به سبیه ایرانیان کتاب ارزشمند خودش را در خصوص نحو زبان عربی با عنوان الکتاب به چاپ رساند، وی در آن کتاب به خوبی و به درستی واژه گفتمان را به کار گرفت. از این رو واژه گفتمان واژه‌ای کهن است. شایان ذکر است که گفتمان به جنبه‌هایی از زبان می‌پردازد که تنها می‌توان آن‌ها را با ارجاع به متکلم، یعنی گوینده، شنونده یا مخاطب، همچنین شرایط بافتی مکانی و زمانی و نیز عوامل دیگری بیان نمود که همگی در متبادلات و نمودن بسترهای بافت موقعیتی کلام یا پاره گفتار بکار می‌روند. در این کاربرد فنی، گفتمان شرط مقدماتی هر گفتمان است، حال آن که به باور برخی زبان‌شناسان گفتمان هم گفتار و هم نوشتار را که در جریان اجتماعی شکل می‌گیرد می‌تواند شامل باشد. با عبارتی دیگر، گفتمان‌ها از هویت و ساختاری اجتماعی برخوردارند که بر حسب شرایط اجتماعی و مکان قابل تغییر هستند. گفتمان‌ها با توجه به کارکردهای اجتماعی (social practices) مختلفی که در آن‌ها شکل می‌گیرد و نیز با توجه به مؤلفه‌های مختلفی متفاوت همچون گوینده یا نویسنده، شنونده یا خواننده و کسانی که مخاطب آنان هستند فرق می‌کند. در یک بررسی کلی، می‌توان گفتمان را رویکردی ساختاری به متن دانست که امکان پیوند متن را به جنبه‌های مختلف جامعه‌شناختی میسر می‌سازد. در واقع، گفتمان ماحصل یک پدیده اجتماعی و یا رویکرد جامعه‌شناختی

جمله است و تفسیر دیگر آن به رابطه بین زبان و عوامل غیرزبانی همچون جامعه، فرهنگ، سیاست و غیره اشاره دارد. وی در آن مقاله بیان می‌دارد که راه دوم و تفسیر دوم، راهی بی‌نتیجه و بیهوده است و بنابراین گفتمان همان نگاه و راه اول است که می‌گوید "گفتمان از جمله فراتر می‌رود". پاسخ هریس به این پرسش که آیا می‌توان از واحدهایی سخن بگویم که توالی بندها و به عبارتی تجمع بندها هستند، آری است که اسم آن را گفتمان گذاشت. پس گفتمان را هریس این گونه تعریف کرد: توالی بندها. وی ادامه می‌دهد و می‌گوید که جور دیگری هم البته می‌شود از بند سخن کرد. می‌گوید نگوییم که توالی جمله‌ها یا بندها می‌شود متن، بلکه رابطه بین بند با کارکرد فرهنگی-اجتماعی آن در نظر بگیریم. آن هم نگاه دیگریست. اما هریس ادامه می‌دهد که این زمینه مورد علاقه من نیست، من به این کاری ندارم، چرا که من هریس درون‌گرا هستم و تعالی‌گرایی را باور ندارم. در واقع او ادامه دهنده خط فکری بلومفیلد است و می‌گوید من با چنین نگاهی به بند و توالی بندها موافق نیستم. و بیان می‌دارد که من آن مسیری را می‌پیمایم که گفتمان را به عنوان یک واحد ساختاری، به عنوان واحد صوری و یعنی توالی بندها تعریف می‌کنم. اما نکته اینجاست که این تعریف گفتمان توسط هریس شروع شد و با او خاتمه یافت و هیچ دوام و قوامی نیافت. پس چه نگاهی تدام یافت؟ در ذیل به این پرسش پاسخ خواهم داد.

در پاسخ به پرسش مطرح شده در بالا باید گفت که رویکرد دیگری به تحلیل گفتمان تداوم یافت که آن را مایکل هلیدی (Michael Halliday) در دهه ۱۹۷۰ با نام تحلیل گفتمان توصیفی (متداول یا رایج) *descriptive discourse analysis* به جامعه علمی آن زمان معرفی کرد و از این رو هیأت نظریه‌پردازانه، چرا که دستوری در پس آن بود که دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی *systemic functional grammar* نام داشت. در این رویکرد زبان اصل بود که شاهد بازنمایی‌های مختلف از آن بودیم و آن بازنمایی‌های مختلف گفتمان‌های مختلفی بودند که حول مقوله اصلی یعنی زبان شکل می‌گرفتند.

نکته پایانی که ذکر آن لازم به نظر می‌رسد آن است که تحلیل گفتمان انتقادی که اساساً بایستی به ابعاد گفتمانی سوء استفاده از قدرت و بی‌عدالتی و نابرابری ناشی از آن بپردازد، برخلاف تحلیل گفتمان توصیفی، هدف تحلیل گفتمان انتقادی عمدتاً ارائه یک راهکار علمی، انگاره، مکتب یا به‌طور کلی نظریه گفتمانی ویژه نیست؛ بلکه اساساً به بررسی مسائل مهم اجتماعی راغب است و می‌کوشد تا از طریق تحلیل گفتمان، درک بهتری از آن‌ها ارائه دهد. از این رو، تحلیل‌گر گفتمان انتقادی، همچون پژوهشگری به دنبال حقایقی است که در پس هر واقعیتی خود را نهفته، پنهان کرده است.

با درن مبحث تحلیل گفتمان توصیفی و انتقادی، مترجمان این کتاب ارزشمند در صدد بوده‌اند تا با ترجمه این اثر ارزنده گامی هر چند کوچک در مسیر گسترش این حوزه در جامعه ایران بردارند. امید است که ترجمه این کتاب بتواند برای همه علاقمندان به این حوزه نایب و نایم‌انسانی و علوم اجتماعی در ایران مفید و راهگشا باشد.

در پایان وظیفه خود می‌دانیم و از جانب آقای دکتر امیر احمدی عزیز و ارجمند مدیر محترم نشر نویسه پارس که همواره به ما تسهیل و تسهیل‌گری در انتشار کتاب‌های ارزشمند در این حوزه نقش ارزنده‌ای را ایفا نموده است، نهایت تشکر و قدردانی خود را ابراز داریم.

سید محمد دهقان

عضو هیئت علمی و استادیار زبان‌شناسی دانشگاه تهران

تابستان ۱۳۹۸

فهرست مطالب

پیشگفتار مترجمان..... ۵

| بخش نخست: حوزه تحلیل گفتمان انتقادی ۲۱ |

مقدمه..... ۲۳

● فصل اول: تحلیل گفتمان انتقادی ۳۷ ●

۱-۱. مقدمه.....	۳۹
۱-۲. رویکردهای تحلیل گفتمان انتقادی.....	۴۰
۱-۳. انگار، جنم، شناختی.....	۴۲
۱-۴. نقد، رسانای گروهی.....	۴۴
۱-۵. خط مشی های نوآیند.....	۴۸
۱-۵-۱. روان شناسی تکاملی.....	۴۹
۱-۵-۲. زبان شناسی ساختی.....	۵۴
۱-۶. خلاصه.....	۶۴

| بخش دوم: روان شناسی تکاملی ۶۵ |

● فصل دوم: ارتباطات، همکاری و سیاه پنداره ۶۷ ●

۲-۱. مقدمه.....	۶۹
۲-۲. بازنمایی ها.....	۶۹
۲-۳. ارتباط و بازنمایی ها.....	۷۱
۲-۴. ارتباط به قصد همکاری.....	۷۴
۲-۵. همکاری در ارتباط.....	۷۱
۲-۶. ارتباط به قصد سوء استفاده.....	۸۱
۲-۷. خلاصه.....	۸۹

● فصل سوم: راهبردهای ارجاعی ۹۱ ●

۳-۱. مقدمه.....	۹۳
۳-۲. تهدیدهای بین گروهی در محیط سازگاری تکاملی.....	۹۵

- ۳-۳. پاسخ‌های سازگار یافته ۹۷
- ۳-۴. سازگاری‌ها در جهان معاصر ۹۹
- ۳-۵. گفتمان به مثابه درون‌داد ۱۰۱

● فصل چهارم: راهبردهای محمولی و مجاورتی ۱۱۱ ●

- ۱-۴. مقدمه ۱۱۳
- ۲-۴. اجبار ۱۱۴
- ۳-۴. محمول ۱۱۷
- ۴-۴. لایه شناسایی-متقلب ۱۲۱
- ۴-۵. فعال سازی حوزه شناسایی-متقلب ۱۲۷
- ۴-۱. مقوله معایب، بار، مالی و جابجایی ۱۲۹
- ۴-۲. مقوله بهره‌برداری ۱۳۲
- ۴-۵. مقوله فرهنگ، شخصیت و جرم ۱۳۶
- ۴-۶. فشاری جبرهای احساس: خشم و ترس ۱۳۸
- ۴-۶-۱. تجربه‌ها، حس، جابه‌جایی و بیماری ۱۴۱
- ۴-۷. مجاورت ۱۴۳
- ۴-۸. خلاصه ۱۴۸

● فصل پنجم: راهبردهای مشروعیت بخشی ۱۵۱ ●

- ۱-۵. مقدمه ۱۵۳
- ۲-۵. مشروعیت بخشی ۱۵۵
- ۱-۲-۵. پیوستگی معنایی درونی ۱۵۶
- ۲-۲-۵. پیوستگی معنایی بیرونی ۱۶۰
- ۳-۵. خلاصه ۱۷۱

| بخش سوم: زبان شناسی شناختی ۱۷۳ |

● فصل ششم: مفهوم سازی ۱۷۵ ●

- ۱-۶. مقدمه ۱۷۷
- ۲-۶. فضاها ۱۷۷

۱۸۰	۳-۶. قالب‌ها و طرح‌واره‌ها.....
۱۸۸	۴-۶. استعاره‌های مفهومی و آمیخته‌های مفهومی.....
۱۹۰	۴-۶-۱. نظریه آمیختگی مفهومی.....
۲۰۰	۴-۶-۲. استعاره‌های مفهومی و قراردادی.....
۲۰۳	۵-۶. خلاصه.....

● فصل هفتم: استعاره ۲۰۵ ●

۲۰۷	۱-۷. مقدمه.....
۲۰۷	۱-۷. استعاره.....
۲۱۲	۳-۷. تعریف، استعاره در گفتمان.....
۲۱۴	۴-۷. استعاره برای بریتانیا.....
۲۱۷	۴-۷. حروف اضافه، انگیزه‌های حروف اضافه.....
۲۲۰	۴-۷-۲. تریک با برانگتن وازگانی.....
۲۳۴	۵-۷. استعاره‌ها برای مهاجرت.....
۲۳۴	۵-۷-۱. استعاره‌های رنگ.....
۲۳۸	۵-۷-۲. استعاره‌های آب.....
۲۵۱	۶-۷. خلاصه.....

● فصل هشتم: نیرو- پویایی و وجه معرفت‌شناختی ۲۵۳ ●

۲۵۵	۱-۸. مقدمه.....
۲۵۶	۲-۸. نیرو- پویایی.....
۲۶۶	۳-۸. وجه معرفت‌شناختی.....
۲۶۹	۳-۸-۱. ارزیابی.....
۲۷۲	۳-۸-۲. اقتدار.....
۲۷۳	۳-۸-۳. وجه معرفت‌شناختی در مقابل گواه‌نمایی.....
۲۷۷	۴-۸. نشانگرهای وجه معرفت‌شناختی.....
۲۸۳	۵-۸. وجه معرفت‌شناختی و نیرو- پویایی.....
۲۸۷	۶-۸. خلاصه.....

۲۸۹	نکات پایانی
۳۰۳	یادداشت‌ها
۳۲۳	فهرست منابع
۳۴۹	واژه‌نامه
۳۷۷	نمایه

www.ketab.ir